

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางความรู้ชุมชนของวัดโพธิ์งาม บ้านติ้วน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดเลย*

THE DEVELOPMENT OF THE TEMPLE AS A COMMUNITY KNOWLEDGE CENTER IN WAT PHO NGAM, BAN TIW NOI, TAMBON NA PONG, AMPHOE MUEANG, LOEI PROVINCE

พระครูใบฎีกาทวีศักดิ์ ใต้ศรีโคตร*, พระมหาสุภวิชัย วิราม, พระประเจิน ทองเหมะ

Phrakhrubadika Taveesak Taisrikhot, Phramaha Supavit viram, Phra Prajen Thonghema

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University Loei Buddhist college, Thailand

*Corresponding author E-mail tarpae2102@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาของชุมชน 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางความรู้ชุมชน และ 3) วิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนของวัดโพธิ์งาม บ้านติ้วน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 คน กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 5 รูป/คน และกลุ่มเยาวชน จำนวน 20 คน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดโพธิ์งาม เลือกแบบเฉพาะเจาะจงรวมทั้งสิ้น จำนวน 30 รูป/คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนวัดโพธิ์งาม ที่นำมาพัฒนาเป็นสินค้าชุมชนที่สำคัญ มี 5 องค์ความรู้ ได้แก่ (1) ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ (2) ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักมูลไส้เดือน (3) ความรู้การจักสาน (4) ความรู้การทอผ้า และ (5) ความรู้เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น และมาจากความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รับการส่งเสริมและพัฒนาโดยหน่วยงานภาครัฐและชุมชน 2) แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางความรู้ชุมชนวัดโพธิ์งาม ต้องมีวิธีดำเนินการและการประเมินผลที่เหมาะสม มีกลไกในการบริหารงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง 3) การวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนวัดโพธิ์งาม มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

* Received June 27, 2022; Revised August 20, 2022; Accepted February 8, 2023

ของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบท วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชน และผลที่ได้รับนำไปสู่การขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาวัด, ศูนย์กลางความรู้, ชุมชนวัดโพธิ์งาม จังหวัดเลย

Abstract

The objectives of this research article are 1) to study and collect community wisdom, 2) to study the approaches to develop the temple to be the center of community knowledge, and 3) to analyze the learning style of the community of Wat Pho Ngam, Ban Tio Noi, Na Pong Sub-district, Mueang District, Province. Loei is qualitative research. Key informants were 5 local sages, 5 community leaders, and 20 youths living in Wat Pho Ngam community. 30 persons were selected by specific method. The research tools were structured in-depth interviews. The research findings were as follows: That is used to develop into important community products with 5 knowledge bodies: (1) knowledge of organic agriculture (2) knowledge of vermicomposting (3) weaving knowledge (4) weaving knowledge and (5) knowledge of customs and rituals. Which is traditional wisdom is inherited from ancestors from generation to generation. And come from new knowledge applied from local wisdom promoted and developed by government agencies and communities. Appropriate procedures and evaluations must be in place. There is a mechanism for the administration of the public sector. The private sector and public participation promote and support seriously. 3) An analysis of the learning style of Wat Pho Ngam community. Community learning centers have been established to promote community learning that is appropriate to the context, culture and community wisdom. It is a learning process that affects the learning of individuals and communities. And the results obtained lead to further driving the learning community.

Keywords: temple development, knowledge center, Wat Pho Ngam Community, Loei Province

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของสังคมไทย คนไทยต่างให้การยอมรับนับถือมาตั้งแต่โบราณกาลและมีการสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วัดจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดเป็นศูนย์กลางของการอบรมสั่งสอนจริยธรรมเป็นสถาบันสำคัญทั้งในด้านการศึกษาสังคม และเป็นบ่อเกิดของศิลปะสาขาต่าง ๆ ส่วนพระสงฆ์ทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนาที่ได้รับยกย่องในสังคม ในฐานะเป็นผู้ทรงคุณธรรมควรแก่การเคารพและเชื่อฟัง (พระไพศาล วิสาโล, 2546)

เดิมทีในอดีตพระสงฆ์ของไทยอย่างน้อยมีบทบาท 3 เรื่อง คือ 1) วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาและชุมชน 2) วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และ 3) วัดเป็นศูนย์กลางในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐกับชุมชน ในปัจจุบันแนวทางปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์มีเป้าหมายที่จะให้ “วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน” และพยายามชิงบทบาทของตนกลับคืนมาให้ได้ดังอดีต อีกทั้งการที่วัดจะเกิดการพัฒนาและดำรงอยู่ในสังคมโลกยุคสมัยนี้ได้อย่างปกติ และเป็นประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมจำเป็นต้องมีการปรับตัวของชุมชนให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง รัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาจึงได้มีการมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการจัดโครงการวัดพัฒนาต้นแบบขึ้นมาเพื่อให้วัดเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยส่วนรวม ตามมาตรฐานการพัฒนาวัดทั้ง 6 ด้านโดยมีการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันนี้ เพื่อให้วัดกลับมามีความเข้มแข็ง และสามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนและศูนย์รวมจิตใจของชุมชนได้เหมือนในอดีตที่ผ่านมา (ดำรงศักดิ์ มีสุนทร, 2556)

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งภาครัฐ วัด และชุมชน โดยต้องตระหนักถึงความสำคัญในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางความรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน แต่การพัฒนาจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดการสนับสนุนจากสังคมและสนับสนุนของรัฐ เพราะส่งผลดีต่อการปกครองของรัฐ ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ทำให้รัฐสามารถปกครองและพัฒนาบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิเชษฐงาม เจริญ, 2552) โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนาจะต้องเป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนให้การพัฒนาเกิดการเปลี่ยนแปลงและผลักดันไปข้างหน้า “การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมโดยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) สู่วัฒนคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของรัฐบาล

วัดโพธิ์งาม ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีประเพณีเก่าแก่ และเป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่น ภูมิปัญญาเกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและ

พิธีกรรม ตำนานและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น วิถีชีวิตและการทำมาหากินของชาวบ้านที่สามารถสร้างมูลค่าในเชิงรูปธรรมได้ สร้างรายได้ผ่านตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการ นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ส่งมอบให้กับลูกค้า (บุญทวารณ วังวอน, 2556) ทำให้มีศักยภาพที่จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ กล่าวคือสามารถเป็นทั้งที่เก็บรวบรวมความรู้และศูนย์การจัดกิจกรรมเพื่อคงไว้ซึ่งความยั่งยืน

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางความรู้ชุมชนของวัดโพธิ์งาม บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชน เป็นแนวทางในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนวัดโพธิ์งาม ทั้งนี้ผลจากการศึกษาจะได้แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดโพธิ์งาม บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย ที่มีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนวัดโพธิ์งาม บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดโพธิ์งาม บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนวัดโพธิ์งาม บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)
2. ประชากร (Population) และกลุ่มตัวอย่าง (Samples) ที่ใช้ในการศึกษาโดย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดโพธิ์งาม หมู่ที่ 5 บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 5 รูป/คน และกลุ่มเยาวชน จำนวน 20 คน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดโพธิ์งาม หมู่ที่ 5 บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอมืองเลย จังหวัดเลย เลือกแบบเฉพาะเจาะจง ที่มีคุณสมบัติอยู่อาศัยในชุมชนมีระยะเวลามากกว่า 10 ปี รวมทั้งสิ้น จำนวน 30 รูป/คน
3. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และนำเสนอเชิงบรรยาย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษารวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนวัดโพธิ์งาม บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า มีจำนวน 5 องค์ความรู้ที่สำคัญ ได้แก่ 1) องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเกษตรอินทรีย์ 2) องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการทำปุ๋ยหมักมูลไส้เดือน 3) องค์ความรู้เกี่ยวกับการจักสาน 4) องค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า และ 5) องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม

2. ผลการการศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดโพธิ์งาม บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

2.1 ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบาย มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้ 1) ให้การศึกษาเกี่ยวกับธรรมะ 2) ให้การศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น 3) ให้การศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดให้เป็นแหล่งอนุรักษ์ และสืบสานพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น 5) ให้ความรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพ 6) เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม 7) จัดให้เป็นแหล่งความรู้และบริการด้านสุขภาพอนามัย 8) ส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน 9) เป็นแหล่งสะสมองค์ความรู้ของชุมชน 10) จัดเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่บุคคลทุกเพศทุกวัย

2.2 ด้านการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัด มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้ 1) กำหนดนโยบาย แผนงาน จัดให้มีงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการที่ดี 2) กำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากร 3) วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 4) จัดการประเมินผล

2.3 ด้านบุคลากร มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้ 1) บุคลากรควรมีความรู้ความสามารถในงานบรรณารักษ์ 2) มีใจรักในงานบริการหรือมีจิตสาธารณะ 3) มีความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้ 4) มีความคิดสร้างสรรค์ 5) มีประสบการณ์ในการทำงาน 6) เป็นทีมงาน 7) มีความหลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรม เพศ และอายุ 8) ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการบริการ 9) เป็นผู้มีความรู้ 10) เป็นผู้มีความรักในการเรียนรู้

2.4 ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้ 1) จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพุทธศาสนา 2) จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

3) จัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพ 4) จัดกิจกรรมแบบองค์รวม คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านปัญญา ดังนั้น การให้ทุกส่วนของสังคมตั้งแต่ครอบครัว ชุมชนสังคม หน่วยงานรัฐและเอกชน ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน การประสานงาน และการทำงานแบบบูรณาการให้กับชุมชน

2.5 ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในการจัดแหล่งการเรียนรู้ ใน 2 บทบาท คือ 1) เป็นผู้ใช้บริการที่ดีให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านสื่อการสอน ด้านปัจจัย และการบำรุงรักษาแหล่งการเรียนรู้ให้อยู่ในสภาพดี และ 2) เป็นผู้จัดแหล่งการเรียนรู้และเป็นผู้ร่วมติดตามประเมินผลของการให้บริการ

2.6 ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งการเรียนรู้ มีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้ 1) ควรเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วน 2) ให้ภาครัฐและเอกชนส่งเสริมด้านงบประมาณจัดสรรบุคลากรและการบริหารจัดการ 3) เป็นทุกคนในสังคมที่ร่วมกันหาแหล่งเงินทุนและขยายภาคีเครือข่ายพลังสังคม จะก่อให้เกิดพลังในการดำเนินการต่าง ๆ ด้วยการทำให้เกิดขบวนการในรูปแบบของเครือข่ายที่เกิดจากชุมชนร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา โดยมีเจ้าหน้าที่จากภาคราชการ องค์กรเอกชนภายนอกเป็นผู้ส่งเสริม ในการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ดีต้องมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

2.7 ด้านการได้รับการสนับสนุน มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้ จากการศึกษาสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนา ควรมีลักษณะดังนี้ 1) ภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการจัดการโดยการจัดสรรเงินทุน และบุคลากรให้กับแหล่งการเรียนรู้ในวัดต่าง ๆ ซึ่งภาครัฐควรมีการสนับสนุนและส่งเสริม การกำหนดเนื้อหา และการจัดกิจกรรมที่ความหลากหลาย 2) ภาคเอกชน ควรให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ บุคลากร และอุปกรณ์สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถช่วยทำให้แหล่งการเรียนรู้ในวัดมีความน่าสนใจและดึงดูดให้คนในชุมชนเข้ามาใช้บริการได้มากยิ่งขึ้น 3) ภาคประชาชนควรให้การสนับสนุนในฐานะที่เป็นทั้งเจ้าของแหล่งการเรียนรู้และผู้ใช้บริการ

3. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนของวัดโพธิ์งาม บ้านดัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดเลย

3.1 การสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้คือ การส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรที่ได้รับการศึกษาและมีความประพฤติที่ดีงาม ก่อให้เกิดความศรัทธา การสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชนโดยวัด บ้าน และหน่วยงานราชการ หรือเรียกว่า “บวร” ได้ร่วมมือกันจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนขึ้นภายในวัด และรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน รวบรวมแหล่งความรู้ในชุมชน และส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนและภายนอกชุมชนได้มาศึกษาหา

ความรู้ และมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชน

3.2 การจัดกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนร่วมมือกันทำงาน ระดมความคิดในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน การทำประชาพิจารณ์ในโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน การจัดอบรมปฏิบัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร นักเรียนและประชาชนโดยสม่ำเสมอเพื่อการฝึกฝนตนเอง อบรมจิตใจให้สงบ ซึ่งรูปแบบนี้วัดจำเป็นต้องพัฒนาการบริหารงานวัดให้มีประสิทธิภาพโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมและสังคม

3.3 มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้ การส่งเสริมการเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศของพระภิกษุสามเณรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสร้างแผนภูมิแหล่งความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนด้านต่าง ๆ ที่มีในชุมชนไว้ในศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนหรือนอกชุมชนที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าในรูปแบบที่หลากหลาย รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีสารสนเทศมีความจำเป็นในยุคปัจจุบัน วัดที่มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีจะทำให้เข้าถึงกลุ่มคนได้มากขึ้น

3.4 การจัดการแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ จารีตประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้คือ มีกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา อาทิ งานบุญประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ เป็นต้น มีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาสม่ำเสมอ รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ชนรุ่นเก่าสืบสานกันมารุ่นต่อรุ่น เป็นสิ่งหลอมรวมความรักสามัคคีของคนในชุมชน

3.5 การพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์ มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้คือ การพัฒนาให้วัดมีความสะอาด จัดระเบียบภายในวัด การปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น มีความสงบ และมีความปลอดภัย จัดสถานที่ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์และประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของคนในชุมชน และมีการจัดมุมอ่านหนังสือทางพระพุทธศาสนา จัดรวบรวมและแสดงสิ่งที่มีค่าของชุมชน สิ่งสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าการจัดแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนมีความจำเป็น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง

3.6 การสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้คือ การส่งเสริมการเรียนรู้อาชีพคนในชุมชนโดยวัด ชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด การสร้างแผนภูมิแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภายในและภายนอกชุมชนเพื่อเชื่อมโยงไป

ถึงแหล่งเรียนรู้ของเจ้าของหรือผู้นำกลุ่มของภูมิปัญญานั้น รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายจะช่วยให้การพัฒนาที่มีความมั่นคงและต่อเนื่อง

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนวัดโพธิ์งาม จากการสำรวจและรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนวัดโพธิ์งามที่เป็นความรู้ใช้เป็นตัวแบบใช้ในการพัฒนาชุมชน ปรากฏชาวบ้าน เจ้าของภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลต้นแบบที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและเกิดผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่ามีจำนวน 5 องค์ความรู้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเกษตรอินทรีย์ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการทำปุ๋ยหมักมูลไส้เดือน ความรู้เกี่ยวกับการจักสาน ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า ท้องถิ่น และความรู้เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เมื่อวิเคราะห์ที่มาขององค์ความรู้จากประชาชนชาวบ้านในชุมชนวัดโพธิ์งาม บ้านตัวน้อย พบว่ามีองค์ความรู้ 2 ลักษณะ คือ 1) ภูมิปัญญาดั้งเดิม และ 2) ความรู้ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ และพบว่า ชุมชนบ้านตัวน้อยมีภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนที่โดดเด่นหรือเป็นตัวแบบสร้างรายได้แก่ชุมชนเป็นภูมิปัญญาเกิดจากการได้รับถ่ายทอดมาจากผู้รู้ จากเครือข่าย จากตำราและเกิดจากประสบการณ์โดยตรง และได้นำเอาภูมิปัญญาของชุมชนมาฟื้นฟูและพัฒนายกระดับให้สามารถนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนไปปรับใช้กับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนอันเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งถือเป็นทุนทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี ที่ได้กล่าวว่า ทุนภูมิปัญญาและทุนทรัพยากรธรรมชาติ จัดเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยในการพัฒนาชุมชน (ประเวศ วะสี, 2530) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กมลวรรณ วรรณธำ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง และพบว่าทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่ชุมชนได้สร้างขึ้นโดยเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม ทุนทางสังคมได้เกื้อกูลให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้โดยการทดลองปฏิบัติ และการถ่ายทอดบทเรียนจากการดำเนินงาน จนเกิดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับชุมชนนำไปสู่ความรู้ใหม่ที่ก่อให้เกิดการพึ่งพากันเองภายในชุมชน (กมลวรรณ วรรณธำ, 2533)

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดโพธิ์งาม จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ ๗ ด้าน มีดังนี้

2.1 ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบาย พบว่า 1) ควรให้การศึกษากับเกี่ยวกับธรรมะ 2) ควรให้การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น 3) ควรให้การศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ควรเป็นแหล่งอนุรักษ์ และสืบสานพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น 5) ควรให้ความรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพ 6) ควรเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ด้าน

คุณธรรมจริยธรรม 7) ควรเป็นแหล่งให้ความรู้และบริการด้านสุขภาพอนามัย 8) ควรส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน 9) ควรเป็นแหล่งระดมองค์ความรู้ของชุมชน 10) ควรเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่บุคคลทุกเพศทุกวัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ และ วิศนี ศิลตระกูล ที่ได้ศึกษาเรื่อง การใช้และประโยชน์ของแหล่งวิทยากรท้องถิ่นในการจัดการศึกษานอกระบบ และได้นำเสนอประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ชุมชนไว้ ดังนี้ 1) เป็นแหล่งที่ชาวบ้านสามารถเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ตรงของตนเอง 2) ช่วยให้เกิดการประหยัด ผู้คนในท้องถิ่นสามารถศึกษาหาความรู้โดยไม่ต้องเดินทางไกลและประหยัดค่าใช้จ่าย 3) เป็นการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้น สนใจใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ สามารถแก้ปัญหาได้สอดคล้องและทันต่อเหตุการณ์มองการณ์ไกลพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนไปสู่สิ่งที่ดีกว่า 4) ส่งเสริมคุณธรรมการอยู่ร่วมกันความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน ใจกว้าง ความคิดอิสระและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 5) ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ของตมคุณค่าในชุมชนหรือฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมาเป็นการสร้างความผูกพันต่อท้องถิ่น ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ต่อไป เป็นต้น (ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ และ วิศนี ศิลตระกูล, 2533)

2.2 ด้านการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัด พบว่า 1) ควรกำหนดนโยบาย และแผนงาน มีงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการที่ดี 2) ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากร 3) ควรวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 4) ควรจัดการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีชา ปัญญาณฤพล ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต และพบว่า รูปแบบการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ บทบาทหน้าที่ กลุ่มเป้าหมาย การประกันคุณภาพ โครงสร้างการดำเนินงาน กระบวนการการทำงาน แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชน ห้องวิชาการชุมชน ห้องอาชีพชุมชน ห้องอาเซียนศึกษา ห้องวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ลานกีฬาและกิจกรรมชุมชน ที่อ่านหนังสือประจำชุมชน ห้องสมุดชุมชน ห้องสุขภาพชุมชน (ปรีชา ปัญญาณฤพล, 2558)

2.3 ด้านบุคลากร พบว่าควรมีความรู้ความสามารถในงานบรรณารักษ์ มีใจรักในงานบริการหรือมีจิตสาธารณะ ควรมีความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความคิดสร้างสรรค์ ควรมีประสบการณ์ในการทำงาน เป็นทีมงาน ควรมีความหลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรม เพศ และอายุ ควรได้รับการอบรมเกี่ยวกับการบริการ ควรเป็นผู้มีคุณธรรม ควรเป็นผู้มีใจรักในการเรียนรู้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการปรับปรุงพัฒนาบุคลากรจะทำให้เกิดการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรัตน์ นาคะโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ และ

พบว่า บุคลากรที่มีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ทำให้มีความรู้ความสามารถด้านทักษะวิชาชีพในระดับหนึ่ง ผู้บริหารมีนโยบายให้บุคลากรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาความสามารถตามสมรรถนะของตำแหน่ง (อมรรัตน์ นาคะโร, 2557)

2.4 ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่าควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพุทธศาสนา ควรจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ควรจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพ ควรจัดกิจกรรมแบบองค์รวม คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านปัญญา ดังนั้น การให้ทุกส่วนของสังคมตั้งแต่ครอบครัว ชุมชนสังคม หน่วยงานรัฐและเอกชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน การประสานงาน และการทำงานแบบบูรณาการให้กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานวิจัยของ Sung Sri, 2003 ที่ได้ศึกษาเรื่อง Education for Thai Society in 21st century และพบว่า การศึกษามีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงอายุ เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตเกินกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาในช่วงในช่วงวัยเรียนช่วยได้ การศึกษาที่บุคคลได้รับเมื่ออยู่ในช่วงวัยเรียนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น เรียกว่าเป็นพื้นฐานการเรียนรู้และใช้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลแสวงหาความรู้ได้ต่อไป (Sung Sri, S. , 2003)

2.5 ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าควรมีส่วนร่วมในการจัดแหล่งการเรียนรู้ ใน 2 บทบาท คือ 1) ควรเป็นผู้ให้บริการที่ดีให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านสื่อการสอน ด้านปัจจัย และการบำรุงรักษาแหล่งการเรียนรู้ให้อยู่ในสภาพดี 2) ควรเป็นผู้จัดแหล่งการเรียนรู้และเป็นผู้ร่วมติดตามประเมินผลของการให้บริการสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมจินตนา ชังเกตู ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบห้องสมุดชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพบว่าด้านการบริหารจัดการควรใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม การมีเครือข่ายห้องสมุด ด้านการประชาสัมพันธ์และการให้บริการ และด้านการประเมินผลการดำเนินงานควรนำการประเมินแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการประเมินอย่างต่อเนื่อง (สมจินตนา ชังเกตู, 2544)

2.6 ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งการเรียนรู้ พบว่าควรเป็นของทุกภาคส่วน ควรให้ภาครัฐและเอกชนส่งเสริมด้านงบประมาณจัดสรรบุคลากรและการบริหารจัดการ ควรเป็นทุกคนในสังคมที่ร่วมกันหาแหล่งเงินทุนและขยายภาคีเครือข่ายพลังสังคมจะก่อให้เกิดพลังในการดำเนินการต่าง ๆ ด้วยการทำให้เกิดขบวนการในรูปแบบของเครือข่ายที่เกิดจากชุมชนร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทน์นัท เหล่าพินนา ที่ได้ศึกษาเรื่อง ขบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาองค์กรชุมชนของอำเภอแวงใหญ่ และพบว่าขบวนการเกิดเครือข่ายเกิดจากการที่ชุมชนเกิดปัญหาทำให้ชุมชนคิดหาวิธีการแก้ไข

ปัญหา โดยมีเจ้าหน้าที่ภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมในการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ดีต้องมีการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอปัญหาและอุปสรรคของเครือข่ายจะเป็นปัญหา เกี่ยวกับการบริหารจัดการและปัญหาความไม่พร้อมขององค์กรในการสร้างเครือข่ายไม่มีองค์ ความรู้ในการสร้างเครือข่าย (จันทน์นัท เหล่าพินนา, 2546)

2.7 ด้านการได้รับการสนับสนุน จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้นำ ศาสนา พบว่า 1) ภาครัฐควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการ จัดการโดยการจัดสรรเงินทุน และบุคลากรให้กับแหล่งการเรียนรู้ในวัดต่าง ๆ ซึ่งภาครัฐควรมี การวางนโยบายเพื่อการสนับสนุนและส่งเสริม การกำหนดเนื้อหา และการจัดกิจกรรมให้มีความ หลากหลาย 2) ภาคเอกชน ควรให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ บุคลากร และ อุปกรณ์สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถช่วยให้แหล่งการเรียนรู้ในเกิดมีความ น่าสนใจและดึงดูดให้คนในชุมชนเข้ามาใช้บริการได้มากยิ่งขึ้น 3) ภาคประชาชนควรให้การ สนับสนุนในฐานะที่เป็นทั้งเจ้าของแหล่งการเรียนรู้และผู้ใช้บริการ ดังนั้นประชาชนโดยเฉพาะ ในท้องถิ่นต้องช่วยดูแล รักษาให้แหล่งการเรียนรู้มีความสะอาดมีระเบียบ และคงความเป็น เอกลักษณะเอาไว้ให้ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธาสินี วัชรบูล ที่ได้ศึกษาเรื่อง พิพิธภัณฑสถานแห่งการเรียนรู้ : กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ ซึ่งพบว่าประสบความสำเร็จมาก เพราะมีการสนับสนุนของรัฐบาล และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งได้รับ งบประมาณสนับสนุนจากภาคเอกชน และสถานประกอบการต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก การจัด สาระความรู้ในแหล่งเรียนรู้เหล่านี้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะ กระบวนการคิด การ จัดการ ใฝ่เรียนใฝ่รู้อย่างแท้จริง และนโยบายเรื่อง "การเรียนรู้" ซึ่งเป็นวาระแห่งชาตินั้น ประสบผลสำเร็จตามที่รัฐบาลตั้งเป้าหมายไว้ทุกประการ (สุทธาสินี วัชรบูล, 2544)

3. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนของวัดโพธิ์งาม มี ๖ ประเด็นดังนี้

3.1 การสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน พบว่ามีแนวทางใน การปฏิบัติ ได้แก่ การส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรที่ได้รับการศึกษาและมีความประพฤติที่ดี งามก่อให้เกิดความศรัทธา การสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชนโดยวัด บ้าน และหน่วยงานราชการ หรือเรียกว่า "บวร" ได้ร่วมมือกันจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนขึ้น ภายในวัด เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ภูมิปัญญาปราชญ์ในชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนและภายนอกชุมชนได้มาศึกษาหาความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุภามาศ อ่ำดวง ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อ เสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพบว่าแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้าง การเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบไปด้วย 7 ด้าน คือ ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบาย เน้นให้ ผู้ใช้บริการทุกคนได้เข้ามาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม ด้านการบริหารจัดการ แหล่งการเรียนรู้ในวัด เป็นการจัดการทำงานอย่างมีระบบโดยกำหนดระเบียบแบบแผนการ

ทำงานให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งการเรียนรู้ เน้นให้บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รวมไปถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อีกทั้งมีจิตอาสาในงานการพัฒนาอีก ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาในวัด กิจกรรมการอบรมระยะสั้น รวมไปถึงกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนแบบระยะยาว เป็นต้น ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนควรเป็นผู้ใช้บริการที่ดีให้การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรเป็นผู้จัดแหล่งการเรียนรู้ โดยเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในแหล่งการเรียนรู้ ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งการเรียนรู้ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการจัดการให้กับแหล่งการเรียนรู้ในวัด (สุภามาศ อ่ำดวง, 2554)

3.2 การจัดกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา พบว่ามีแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนร่วมมือกันทำงาน ระดมความคิดในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน การทำประชาพิจารณ์ในโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน การจัดอบรมปฏิบัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร นักเรียนและประชาชนโดยสม่ำเสมอเพื่อการฝึกฝนตนเอง อบรมจิตใจให้สงบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดสราวุธ ฐิตปัญโญ และคณะ ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี และพบว่ากิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนพัฒนาตนเองตลอดเวลา พัฒนาดตนเองตามหลักศีลสมาธิ และปัญญา จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม จัดอบรมปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ ฝึกฝนตนเองเป็นประจำเพื่ออบรมจิตใจให้สงบ (พระครูปลัดสราวุธ ฐิตปัญโญ และคณะ, 2560)

3.3 มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศของพระภิกษุสามเณรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสร้างแผนภูมิแหล่งความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนด้านต่าง ๆ ที่มีในชุมชนไว้ในศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนหรือนอกชุมชนที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าในรูปแบบที่หลากหลายรูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีสารสนเทศมีความจำเป็นในยุคปัจจุบัน วัดที่มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีจะทำให้เข้าถึงกลุ่มคนได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหานพรัตน์ ชันดีโสภณ และเอกมงคล เพ็ชรวงษ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการกิจการพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ และพบว่า ในยุคโลกาภิวัตน์วัดมีบทบาทหรือภารกิจต่อสังคมและชุมชนทั้งในปัจจุบันอย่างมากมาย นอกจากจะเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมพระสงฆ์เพื่อให้ออกมาทำหน้าที่ในการสืบสานพระพุทธศาสนาแล้ว วัดก็ยังคงเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและมีบทบาทต่อการพัฒนาอาชีพของประชาชน เช่น เป็นสถานศึกษากลางสำหรับประชาชนทั่วไป เป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในด้านต่างๆ ที่เป็นความรู้เพื่อการดำรงรักษา

สังคม อันสืบเนื่องมาจากการจัดการกิจการพระพุทธศาสนา (พระมหานพรักษ์ ขันติโสภโณ และเอกมงคล เพ็ชรวงษ์, 2561)

3.4 การจัดการแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ จารีตประเพณีวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาของชุมชน (พบว่า) มีแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ มีกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นร่วมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา อาทิ งานบุญประเพณีฮีตสิบสองครองสิบสี่ เป็นต้น มีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาสม่ำเสมอ รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่า การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ชนรุ่นเก่าสืบสานกันมารุ่นต่อรุ่น เป็นสิ่งหลอมรวมความรักสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉลอง กัลยามิตร ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของท้องถิ่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและ ขนบธรรมเนียมประเทศไทย ได้กล่าวถึงบทบาทของท้องถิ่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและ ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ดังนี้ 1) การศึกษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของ ท้องถิ่นโดยการบันทึก เก็บรักษารูปแบบของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม การละเล่น พิธีการ การอนุรักษ์ ด้วยการจดบันทึก 2) การจัดงานเทศกาลประจำปี เป็นการสืบต่อวัฒนธรรมของ ท้องถิ่นให้ยืดยาวออกไปด้วยการเปิดโอกาสให้มีการแสดงวัฒนธรรมของท้องถิ่นในโอกาสต่างๆ 3) การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมในฐานะที่ท้องถิ่นมีหน้าที่ให้ประชาชนได้รับการศึกษาอบรม 4) การส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยการจัดทำคู่มือแนะนำให้รู้จักวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน สินค้าที่ ระลึกของท้องถิ่น และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน 5) การส่งเสริมผลิตผลที่มาจากศิลปหัตถกรรม ของท้องถิ่น ด้วยการช่วยเหลือสนับสนุนประกอบศิลปหัตถกรรมที่นำชื่อเสียงมาสู่ท้องถิ่น ด้วยการส่งเสริมอาชีพเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลิตผล การจัดหาตลาดเผยแพร่กิจกรรมของท้องถิ่น เป็นต้น (ฉลอง กัลยามิตร, 2525)

3.5 การพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์ พบว่ามีแนวทางใน การปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์ (สว่าง สะอาด สงบ) ตามหลักสี่ปายะ ได้แก่ การพัฒนาให้วัดมีความสะอาด จัดระเบียบภายในวัด การปลูก ต้นไม้ให้ร่มรื่น มีความสงบ และมีความปลอดภัย จัดสถานที่ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติศาสนกิจ ของพระสงฆ์และประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัย พระครูปลัดนิคม นาควโร (รอดอุโร) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบและ มาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร และพบว่า รูปแบบในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานครทั้ง 5 แห่งใช้การ จัดการสำนักปฏิบัติธรรมด้วยหลักสี่ปายะ 4 ประกอบด้วย 1) อาวาสสี่ปายะ สำนักปฏิบัติ ธรรมมีด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่น 2) อาหารสี่ปายะ มีอาหารที่บริโภคเป็น อาหารที่สบายต่อความเป็นอยู่ในตามภาพ 3) บุคคลสี่ปายะ ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมมีอัธยาศัยที่

ดีต่อกันเป็นไปทางเดียวกัน มีความเสียสละเพื่อสาธารณะ 4) ธรรมสัปบายะ หลักธรรมสำหรับปฏิบัติธรรมตามหลักสติปัญญา 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาปฏิบัติให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติ (พระครูปลัดนิคม นาควโร (รอดอุไร), 2562)

3.6 การสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง พบว่ามีแนวทางในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้อาชีพคนในชุมชนโดยวัด ชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการ ประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด การสร้างแผนภูมิแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภายในและภายนอกชุมชนเพื่อเชื่อมโยงไปถึงแหล่งเรียนรู้ของเจ้าของหรือผู้นำกลุ่มของภูมิปัญญานั้น รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายจะช่วยให้การพัฒนา มีความมั่นคงและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีชา ปัญญาานฤพล ได้ทำการศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต และพบว่ารูปแบบการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วย วิทยาลัยฯ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ บทบาทหน้าที่ กลุ่มเป้าหมาย การประกันคุณภาพ โครงสร้างการดำเนินงาน กระบวนการการทำงาน และแหล่งเรียนรู้ (ปรีชา ปัญญาานฤพล, 2558)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาของชุมชน 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางความรู้ชุมชน และ 3) วิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนของวัดโพธิ์งาม บ้านตัวน้อย ตำบลนาโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดเลย โดยพบว่า 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนวัดโพธิ์งามที่นำมาพัฒนาเป็นสินค้าชุมชนที่สำคัญ มี 5 องค์ความรู้ ได้แก่ (1) ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ (2) ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักมูลไส้เดือน (3) ความรู้การจักสาน (4) ความรู้การทอผ้า และ (5) ความรู้เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น และมาจากความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รับการส่งเสริมและพัฒนาโดยหน่วยงานภาครัฐและชุมชน 2) แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางความรู้ชุมชนวัดโพธิ์งาม ต้องมีวิธีดำเนินการและการประเมินผลที่เหมาะสม มีกลไกในการบริหารงานของภาครัฐ ภาคเอกชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง และ 3) การวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนวัดโพธิ์งาม มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน การจัดกระบวนการเรียนรู้ และผลที่ได้รับนำไปสู่การขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะทั้งเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย วัดควรจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์ปฏิบัติธรรม และสนับสนุนการศึกษาพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และวิธีการเผยแพร่ธรรมะ, ควรจัดทำ

แผนพัฒนาวัด, วัดต้องดูแลสถานที่ให้เป็นสัปปายะ มีความปลอดภัย และช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชน เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ การจัดการรูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนควรคำนึงถึงบริบทของชุมชน และแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด ควรส่งเสริมให้ผู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเผยแพร่ความรู้และร่วมจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของแหล่งการเรียนรู้ในวัดควรคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ วรรณธำ. (2533). ทูทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต. สาขารัฐประศาสนศาสตร์ (นโยบายสาธารณะ). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จันทน์นท์ เหล่าพินนา. (2546). ขบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาองค์กรชุมชนของอำเภอแวงใหญ่จังหวัดขอนแก่น. ใน ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ฉลอง กัลยามิตร. (2525). บทบาทของท้องถิ่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, 38(223), 46.
- ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และ วิศนี ศิลตระกูล. (2533). การใช้และประโยชน์ของแหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการจัดการศึกษานอกระบบ. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนเล่มที่ 1 หน่วยที่ 6. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ดำรงศักดิ์ มีสุนทร. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดนามสมมุติกับชุมชนนามสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาสังคมคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญทวรรณ วิงวอน. (2556). โอกาสและแนวโน้มของวิสาหกิจ: รากฐานการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยกับการปรับตัวเข้าสู่เขตประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. วารสารการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 6(2), 1-12.
- ประเวศ วะสี. (2530). การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปธรรมศาสตร์.
- ปรีชา ปัญญานฤพล. (2558). การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต. วารสารบริหารการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 15 (ฉบับพิเศษ), 181-190.

- พระครูปลัดนิคม นาควโร (รอดอุไร). (2562). การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดสรารุช ฐิตปัญญา และคณะ. (2560). การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี. วารสาร มจร.สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2), 505-506.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546). พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- พระมหานพวิทย์ ชันดีโสภณ และเอกมงคล เพ็ชรวงษ์. (2561). การจัดการกิจการพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. เรียกใช้เมื่อ 30 กันยายน 2562 จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/141472/104832>
- วัชระ งามเจริญ. (2552). พุทธศาสนาเถรวาท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมจินตนา ชังเกต. (2544). การพัฒนารูปแบบห้องสมุดชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุทธาสินี วัชรบูล. (2544). รายงานการวิจัยเรื่อง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเพื่อการเรียนรู้กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ. นนทบุรี: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.
- สุภามาศ อำตวง. (2554). แนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต. ใน รายงานการวิจัย. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรรัตน์ นาคะโร. (2557). รูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- Sungsri, S. . (2003). Research report: Lifelong Education for Thai Society in 21st century. Bangkok: Office of the basic education commission.